

REFORME MAKEDONSKE VOJSKE POD ALEKSANDROM VELIKIM¹

Nakon što se Filip vratio iz Tebe gdje je bio talac, reformirao je tadašnju makedonsku vojsku te je s istom osvojio većinu Grčke. Njegov sin, Aleksandar, naslijedio ga je kao makedonski kralj i predvodnik Korintskog saveza te je iskoristio vojni potencijal Makedonaca, zaratio s Perzijom i na kraju ju osvojio. Sam rad je podijeljen na četiri dijela, prvi prati Filipa i njegove reforme kojima je stvorio snažnu makedonsku vojsku, drugi dio se bavi vladavinom Aleksandra i njegovim reformama do bitke kod Gaugamele gdje je ostvario najveće vojne uspjehe, a treći i posljednji prati Aleksandrovu vojsku nakon bitke kod Gaugamele sve do njegove smrti 323. godine pr.n.e. Posljednji dio rada obuhvaća analizu tri velike bitke Aleksandra Velikog u kojima se želi prikazati evoluciju makedonske vojske.

Ključne riječi: Makedonija, Teba, Filip II., Aleksandar Veliki, hipaspisti, pratiteljska konjica, pezeteri, Gaugamela utjecaj orijenta

1. Uvod

Razdoblje četvrtog stoljeća pr. n. e. u antičkoj Grčkoj donosi mnoge promjene na političkoj pozornici, a dvije najveće sile prijašnjih razdoblja, Atena i Sparta, nisu više hegemoni, nego su se našli iza Tebe. Uspon je Makedonaca bio omogućen vodstvom Filipa II. Makedonskog koji je svojim vojnim i gospodarskim reformama uzdigao Makedoniju na razinu Tebe i Atene. Uspon je Makedonaca na poziciju hegemonu bio finaliziran nakon velike pobjede kod Heroneje 338. godine pr. n. e. gdje su porazili zajedničke snage Tebanaca i Atenjana. Ta je pobjeda bila omogućena Filipovim već spomenutim vojnim reformama i pripremila je grčki svijet na ono što slijedi, a to je bila vladavina Aleksandra III. Makedonskog.

Cilj je ovoga rada analizirati reforme makedonske vojske koje su provodili Filip i Aleksandar s naglaskom na Aleksandrove vojne reforme. Prvobitno će se prikazati i pokušati objasniti kako je Filip stvorio najjaču vojsku tadašnjeg grčkog svijeta koja će postati temelj Aleksandrovim budućim osvajanjima. Dotaknut ćemo se i pitanja njegovih uzora i kako su kronološki tekle te reforme. Glavni će naglasak rada biti na Aleksandrovim reformama, odnosno na tome koliko su one zapravo bile

1 Ovaj članak je prepravljena verzija završnog rada koji je obranjen 14.10.2019.

značajne, a koliko su se oslanjale na Filipove reforme. Središnji će dio rada pratiti vojsku koju je Aleksandar naslijedio od svojega oca te kako ju je reformirao i razvio osvajanjem velikog Perzijskog Carstva i Indijskog Kraljevstva te kakva je bila struktura njegove vojske, a to uključuje pješništvo, konjicu, pomoćne jedinice, mornaricu i logistiku. Posljednji će segment središnjeg dijela biti usporedba vojske u tri velike bitke, a to su: Bitka kod Heroneje, Gaugamele i Hidaspa. U tom će se ulomku pokušati prikazati evolucija makedonske vojske od Filipa, preko Aleksandrova uspona, pa sve do kraja njegove vojne kampanje. Vrijeme je vladavine Aleksandra Velikog i njegova oca Filipa obrađeno kroz brojnu literaturu i ono nam je najpoznatije i najzastupljenije razdoblje u helenizmu. Nažalost, niti jedna inačica literature koja će se koristiti u ovom radu nije striktno vezana uz ovu temu, pa će tako ovaj rad biti sinteza brojnih djela koja nam daju uvid u ovo razdoblje.

2. FILIPOVA VOJSKA

Razdoblje petog i četvrtog stoljeća prije nove ere u Grčkom je svijetu donijelo velike promjene u političkim odnosima. Dva su legendarna grčka polisa, Atena i Sparta, dominirala političkom pozornicom te su se izmjenjivali na poziciji hegemonu kroz peto stoljeće prije nove ere. Nakon pobjede u grčko-perzijskim ratovima, gdje su se gotovo svi Grci bar nakratko ujedinili protiv zajedničkog neprijatelja, Perzije, Atena izlazi kao apsolutni pobjednik te svojim Delskim savezom ostvaruje premoć u grčkom svijetu u narednih pedeset godina, a njihovu dominaciju će konačno prekinuti Peloponeski rat. Taj je rat bio kulminacija dugogodišnje mržnje između Atene i Sparte koja je bila ucrtana u svim porama društva tih dvaju polisa. Razlike su bile očite, od podrijetla naroda (Jonjani i Dorani), njihova društvenog uređenja (demokratsko i oligarhijsko), vojne dominacije (Atena na moru nasuprot spartanskoj dominaciji na kopnu), pa sve do različitih kulturnih dosega (Atenska želja za kulturnim uzdizanjem i stvaralaštvom, dok Spartanci nisu imali takve želje). To su samo neki od primjera razlika između Atene i Sparte koji su rezultirali Peloponeskim ratom, a koji je na kraju doveo Spartu u poziciju hegemonu, iako je ta dominacija bila krhka i kratkotrajna.²

Četvrto je stoljeće prije nove ere u grčkoj povijesti bilo možda najveća prekretnica, a razloge za to nalazimo u stoljeću prije, u kojem su se Atena i Sparta vojno i financijski iscrpile i dozvolile dolazak na vlast novih političkih čimbenika, a to su bile Teba i Makedonija. Već je spomenuta spartanska krhka hegemonija bila uništena u legendarnoj Bitci kod Leuktre 371. godine pr. n. e., gdje su Spartanci prvi put u povijesti poraženi u bitci u kojoj su bili brojčano nadmoćni, a razlog je tome bila inovativna taktika tebanskog vojskovođe Epaminonde koji je „kosim“ redom porazio uobičajeni spartanski bojni red. Ta je bitka bila velika prekretnica jer po prvi put hegemonija nad grčkim svijetom nije bila u rukama Sparte ili Atene, a što je možda još značajnije, primijenjena je tehnika u toj bitci bila novina u grčkom stilu ratovanja, koju će kasnije primijeniti Filip Makedonski.³ Makedonska je vojska, u vremenu kada ju je Filip preuzeo, bila smatrana ispodprosječnom u grčkom svijetu; do Filipova povratka nisu poznavali osnovne načine stajanja u vojnom poretku poput falange. S druge je strane makedonsko konjaništvo bilo cijenjeno u grčkom svijetu još od vremena grčko-perzijskih ratova gdje su Makedonci bili na strani Perzijanaca.

2 I. WORTHINGTON 2014: 7–9.

3 I. WORTHINGTON 2014: 8–13.

Kako bi se što bolje razumjele vojne reforme koje je Aleksandar Veliki izvršio, trebaju se prvo istražiti reforme njegova oca Filipa koji je stvorio temelje velike makedonske vojske koja je osvojila većinu poznatog svijeta u to doba.

2.1. REFORME

Stvaranje je moćne makedonske vojske bio dugotrajan proces koji je započeo Filipovim odlaskom u Tebu gdje je bio politički talac. Filip je bio odveden u Tebu 368. pr. n. e. kao jamac da će se poštivati dogovor između njegova brata i Pelopida, tebanskog vojskovođe. Te su dvije godine, koje je Filip proveo na tebanskom dvoru, u potpunosti promijenile njegovu znanje i razmišljanje o ratovanju i upravljanju državom.⁴

U ovom je razdoblju Filip učio od tada najboljih stratega u cijelom grčkom svijetu i oni su utjecali na njega i njegovu vojnu reformu. Filip je tijekom svog boravka u Tebi bio blizak s Pamenom koji ga je upoznao s Epaminondom, a ovaj je bio zaslužan za pobjedu kod Leuktre te je od njega naučio značaj profesionalne vojske, što je značilo da vojnici dobivaju plaću opremu, pa ponekad i kuće, taktike i treninga, kao i koordinacije prilikom manevara pješadije i konjice. Također, promatrajući legendarnu tebansku Svetu četvu, koja je sastavljena od 150 homoseksualnih parova, prilikom treniranja naučio je značaj prijateljstva između suboraca, što će kasnije Aleksandar kroz svoje „pratitelje“ iskoristiti u daljnjim osvajanjima. Sveta četa i ostale elitne jedinice stvarane su ponajviše na temelju znanja mladića i ratnim sposobnostima, a ne prema društvenom statusu, što je još više ojačalo samu vojsku. Osim mentalnih značajki koje je objasnio svojim vojnicima, Filip je naučio od Tebanaca kako treba izgledati novi red falange s kosim redom kojem se težište falange prebacuje na lijevu stranu, što ide suprotno od prirodnih tendencija falange da se zanosi udesno. Lijeva je strana falange produbljena kako bi što bolje mogla reagirati na sudar sa suparničkom desnom stranom koji izbjegava bliski sudar hoplita te kako koordiniranim napadima konjice i pješništva poraziti protivnika; taj se manevar nazivao čekić i nakovanj. Nadalje, značajni je princip koji je Filip naučio za vrijeme boravka u Tebi bio da se pobjeda na bojnopolju ne ostvaruje napadanjem na najslabiju točku, nego baziranjem napada na najjači dio protivničke vojske i njenoga vođu kako bi ga porazili i ostavili neprijateljsku vojsku bez vodstva te nakon toga gonjenje protivničke vojske kako bi se razbila u potpunosti. Prijateljske je značajke koje je Filip širio među svojim vojnicima nastavio Aleksandar u još većoj mjeri.⁵

Došavši na makedonsko prijestolje, Filip je iskoristio dvije ključne stvari kojima je raspola-gao, a to su bili resursi i znanje. Među ključne strateške resurse kojima je Filip raspolagao spada bronca, ali i željezo, drvo i stada konja koja su se mogla bolje uzgojiti na teritoriju Makedonije i Tesalije zbog geografskih značajki područja u odnosu na područje Peloponeza i Atike. Drijen koji je rastao u šumama Makedonije korišten je za izradu sarise, dok su željezo i bronca korišteni za oklope makedonskog vojnika, o čemu će više biti riječi u nastavku teksta.⁶ Nadalje, Filip je, kako bi učvrstio svoju vladavinu, centralizirao zemlju te ojačao utjecaj Pelle koja je bila glavni grad Makedonije. Znanje koje je stekao u Tebi od Epaminonde i Parena te Ifikrata iz Atene

4 I. WORTHINGTON 2014: 27–28.

5 P. GREEN 1991: 15–16.

6 ALEXANDER THE GREAT: A READER 2003: 17.

iskoristio je kako bi reformirao makedonsku vojsku. Ideje koje je naučio primijenio je ponajviše na pješastvu, dok je konjaništvo već tradicionalno bilo najjači segment makedonske vojske.⁷

Veliki je problem na početku Filipove vladavine bio poraz njegova prethodnika Perdike u ratu protiv Ilira, kada je uz njega poginulo i 4 000 Makedonaca, većinom pripadnika aristokracije.⁸ S druge strane, taj je poraz možda bio i dobar za Filipa jer je mogao primijeniti svoje ideje bez straha od negodovanja plemstva. Dobrim se upravljanjem na području između Aksijai Termajskog zaljeva Filip pokazao sposobnim pred Vijećem koje će ga izabrati za novog kralja.⁹ Dolaskom na vlast prva je Filipova reforma bila uspostavljanje novog pješastva čije je vojnike pronašao u redovima makedonskih seljaka, pri čemu je to okupljeno seljaštvo trenirao i profesionalizirao po principima koje je naučio u Tebi. Tako je stvorio vojsku koja je uvježbavala taktičke manevre te uspješno marširala pod punom ratnom opremom.¹⁰ Od njih je stvorio makedonsko pješastvo koje je omogućilo konjici što efikasnije udare na protivničke trupe. Odbacio je standardni grčki princip hoplita te je svoje pješake grupirao u razne jedinice koje su činile kompleksnu falangu. Filipova je falanga u većini slučajeva imala šesnaest redova dubine, ali je Filip istrenirao svoje vojnike da budu spremni na razne terene, pa je tako mogao promijeniti oblik falange da ona ima trideset i dva reda ili osam redova dubine, ovisno o bojnom polju na kojem se nalaze.¹¹ Oprema je vojnika u falangi također bila novina, odnosno nisu više nosili kratko koplje, nego su sada koristili sarisu koja je bila duga oko pet metara i koja je bila napravljena od drijena. Na vrhu je imala dugi metalni šiljak koji je služio za napad na protivnika, a na kraju je imala uteg koji je olakšavao korištenje i održavanje ravnoteže jer je težila oko šest kilograma i bile su potrebne obje ruke za njezino korištenje.¹² Kako falangisti ne bi bili nebranjani, Filip je uveo laki štit pod imenom *pelta* koji je uočio promatrajući ratovanje atenskog stratega Ifikrata. *Pelta* je bila manja od standardnog štita koji su koristili hopliti te se mogla nataknuti na ruku i koristiti bez držanja, zbog čega je falangist mogao koristiti obje ruke za sarisu.¹³ Falangisti su također bili opremljeni oklopom, knemidama, malim mačem te kacigom koja je bila lakša od one hoplita omogućavajući im veću mobilnosti i preglednost. Ifikrat je također u svoju vojsku opremio s dužim kopljima i mačevima, što je Filip Makedonski primijenio u svojoj vojsci uvođenjem sarise kod falangista. Od Ifikrata Filip također uči značaj vježbanja i discipline u vojsci te uvježbavanja manevriranja vojnih jedinica na bojnom polju. Glavna su opasnost za falangu bili bočni napadi ili napad s leđa, pa se Filip fokusirao na borbu u grupi nasuprot borbi jedan na jedan, ali se također pobrinuo da u bojnom redu uz falangu stoje puno mobilnije jedinice kako bi zaštitile falangu od takvih napada.¹⁴

Osim falange, Filip je također reformirao i konjaništvo, ali je uveo i promjene prilikom opasnog ratovanja, ponajviše u strojevima koji su bili korišteni za opsade. Iako je makedonska konjica već bila na zavidnoj razini, Filip ju je htio unaprijediti koliko je mogao kako ne bi bilo razlike između učinkovitosti nje i pješadije. Makedonsko je konjaništvo bilo tradicijski snažno

7 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 5.

8 P. GREEN 1991: 23.

9 I. WORTHINGTON 2014: 27–28.

10 P. GREEN 1991: 20.

11 I. WORTHINGTON 2014: 33.

12 I. WORTHINGTON 2014: 34.

13 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 5.

14 I. WORTHINGTON 2014: 33–36.

zbog uzgoja i mogućnosti razvoja istih zbog geografskih pogodnosti Makedonije; njihovi su se konji bolje razvijali nego u južnijim dijelovima Grčke. Konjica se kod Makedonaca često nazivala „Pratitelji“ jer su konjanici bili pripadnici aristokracije te su bili bliski kralju, a među njima se isticao elitni kraljevski red (*ilebasilike*). Konjica je bila podijeljena u jedinice (*ile*) koje su sadržavale 200 konjanika koji su dolazili iz istih pokrajina. Formacija je konjice bila ključna Filipova reforma; njegova je konjica bila u obliku klina kako bi se lakše probili kroz procijepe u protivničkim redovima i tako uništili raspored protivničke vojske. Za razliku od grčkih konjica, Filipova je bila smještena uz pješništvo zbog koordiniranih napada, ali i kako bi se zaštitili bokovi falange.¹⁵ Također, utemeljio je lake jedinice (*prodromoi*) koje su imale više zadataka; ovisno o bitci, mogle su služiti kao skauti i kao prvi val napada kada bi s kopljima gađali protivničke redove i tako olakšali napad falangi i konjici.¹⁶

Filip je također napravio promjene u logistici vojske. Naime, Grci su bili poznati po lošoj logistici, pri čemu bi u bitke često vodili pretjerani broj sluga, poput Spartijata koji su, primjerice, imali i sedam sluga koji su nosili njihove potrepštine. Promjena u sklopu makedonske vojske dolazi u smanjivanju broja civilnih pratitelja pri čemu su Filipovi vojnici najčešće samostalno nosili svoje potrepštine. Zaprežna su kola ostala u upotrebi, a bila su napunjena teškim namirnicama i lijekovima. Značaj je smanjivanja nepotrebne pratnje Filipu omogućio da s velikom vojskom prevali puno veće udaljenosti. Također, volove je zamijenio konjima i mazgama, što je drastično povećalo brzinu. U usporedbi s Grcima, Makedonci su u jednom mjesecu mogli prevaliti put od 400 milja dok bi Grci za isto razdoblje prešli 300 milja. Takva je brzina kretanja omogućavala Makedoncima iznenadne napade i puno bržu organizaciju vojnog poretka.¹⁷

Opsadne strojeve Filip nije koristio u puno sukoba, ali je 350. godine pr. n. e. utemeljio jedinicu inženjera predvođenu Polidom koji je dizajnirao katapult koji je ispaljivao strijele pomoću torzije koju je stvarao katapult,¹⁸ a nalikovao je velikom samostrelu. Prvi je put korišten u opsadi Bizantija, a u veću ga je upotrebu stavio Aleksandar u svojim pohodima kada su rad Polida nastavili Dijad i Kartas. Također, posljednja je promjena bila uvođenje pomoćnih jedinica koje je regrutirao iz pokoreni pokrajina ili iz savezničkih redova. To su bili npr. Agitanci i Tračani koji su bili bacači koplja, Skiti koji su bili streljari i sl.¹⁹ Posljednji su posebni odred bili pezeteri koji su bili pandan konjici i po podrijetlu su i umijeću bili najbolji u makedonskim redovima. Podrijetlo pezetera nije poznato, ali postoje dvije teorije; jedna je da je taj kontingent utemeljio Aleksandar II., a druga je da je Filip bio utemeljitelj tog kontingenta. Također, postoje dvije varijante opreme pezetera pri čemu su u jednoj sličniji falangistima, a u drugoj grčkim hoplitima, a te će se varijante detaljnije objasniti u idućem poglavlju koje će se baviti ustrojem Filipove vojske.²⁰

15 I. WORTHINGTON 2014: 36.

16 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 20.

17 A. FERRILL 1998: 183–186.

18 Torzija je „u mehanici, način opterećenja tijela kada oko neke njegove osi djeluje spreg sila. Tako su npr. opterećena vratila radnih strojeva ili pogonske osovine vozila kada na njih s jedne strane djeluje pogonski moment sile, a s druge otpor radnoga dijela stroja (npr. alata) ili kotača vozila.“ - <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=61894> (8. listopada 2019.).

19 I. WORTHINGTON 2014: 38.

20 I. WORTHINGTON 2014: 33.

2.2. USTROJ

Nemamo konkretne dokaze kako je izgledala Filipova reformirana vojska osim arheoloških izvora, npr. iz Vergine te pisanih izvora koji donose podatke za Bitku kod Heroneje, a glavna je pretpostavka da je Aleksandrova vojska, o kojoj detaljnije znamo, stvorena na Filipovim idejama te da je u prvih nekoliko godina pohoda bila veoma slična njegovoj dok Aleksandar nije krenuo s reformama. Ipak, dolaskom Aleksandra na vlast dolazi i do promjene imena vojnih jedinica, što predstavlja problem u raspoznavanju jedinica za vrijeme Filipove vladavine. Nadalje, znamo da je Filipova vojska bila spoj elemenata grčkog i bliskoistočnog načina ratovanja, s naglaskom na grčki jer Filip nije imao direktan uvid u perzijsku vojsku, već se smatra da je inovacije pronalazio u djelima Ksenofonta, Ifikrata i Kabrisa.²¹

Okosnica su Filipove vojske, kako je već navedeno, bile konjica i pješništvo, a vojska koja je prešla Helespont s Aleksandrom 334. godine pr. n. e. bila je u biti Filipova vojska s polja Heroneje. Prema izvorima, Filip je kod Heroneje zapovijedao s 30 000 pješaka i 2 000 konjanika, a zapovjedništvo je bilo podijeljeno između njega i Aleksandra, pri čemu je Filip zapovijedao desnim krilom vojske, a Aleksandar uz ostale zapovjednike lijevim.²²

Makedonska je konjica bila podijeljena u jedinice (*ile*) od 200 konjanika kojima je zapovijedao ilarh (*ilarchos*) i bila je potpodijeljena na četiri dijela po 49 konjanika koji su se nazivali tetrarijama (*tetrachiai*), a njima je zapovijedao tetrarh (*tetrachos*). Upravo su te manje jedinice bile formirane u obliku klina koji je Filip implementirao u svoju vojsku. Na vrhu su i na bočnim stranama formacije bili iskusniji konjanici u koje je Filip imao povjerenje. *Ile* su bile formirane prema područjima odakle dolaze konjanici te su ih predvodili zapovjednici koji su potjecali iz istog teritorija. To je još jedan primjer kako je Filip razmišljao i o psihologiji vlastitih vojnika jer će vojnici dati više u boju za sebi bliže suborce. Možda je i glavna značajka Filipove vojske bila dobra organizacija u kojoj je postojao definiran lanac zapovijedanja te je tako protok informacija bio puno lakši i efikasniji.²³ Ovako je bila podijeljena Prateljska konjica, ali je osim nje postojala i Kraljevska jedinica (*basilikeile*) koja je vjerojatno brojala 300 vojnika i njome je izravno zapovijedao sam kralj koji je također bio konjanik.²⁴ Osim Makedonaca, Filip je u svoju vojsku uključio i pomoćne jedinice iz osvojenih krajeva ili saveznika, pa su tako uz Makedonce u konjici bili i Tračani, Peonci i Tesalci. Tračani su kao konjica bili pomalo divlji i neorganizirani te su često djelovali kao *prodromoi* ili izviđači i često su bili korišteni u bitkama kao prvi val napada. Njihova će se uloga s vremenom promijeniti te će za vrijeme Aleksandra dobiti i naziv *sarissophoroi*, što će nadalje označavati njihovu ulogu u bitkama, a to je korištenje dužih kopalja prilikom prvog kontakta s protivničkom vojskom. Sličnu su ulogu njima imali i Peonci.²⁵ Najznačajnija je pomoćna jedinica u makedonskoj vojsci bila tesalska konjica koja je u grčkom svijetu bila renomirana i poznata kao jedna od najorganiziranijih postrojbi. Iako su Tesalci bili vjerojatno organiziraniji nego Prateljska konjica, zbog političkih su razloga u bojnemu redu bili smješteni na lijevo krilo koje je bilo manje značajno od desnog.²⁶ Tesalski su konjanici bili drugačije opremljeni i drugačije raspoređeni; naime, nosili su kraće koplje od makedonskih vojnika te su se

21 A. FERRILL 1997: 175.

22 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 72.

23 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 18.

24 A. FERRILL 1997: 176.

25 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 24.

26 A. FERRILL 1997: 177.

borili u formaciji romba koja im je omogućavala probojnost na rubovima, ali i kompaktnost prilikom obrambenih manevara.²⁷

Filipovo pješništvo možemo podijeliti na tri dijela ili tri jedinice. Prvi su *pezeteri* ili Prateljsko pješništvo koji su bili ekvivalent Prateljskoj konjici. Oni su se borili u jedinicama zvanima *syntagma-ta* koje su bile formirane u šesnaest redova dubine i širine. Šest su *syntagma-ta* činile *taxis* koje su brojale više od 1 500 vojnika, a Filip je u svojoj vojsci imao dvanaest takvih jedinica.²⁸ Također, bili su podijeljeni prema pokrajinama iz kojih dolaze te se od običnih falangista nisu razlikovali prema opremi, nego prema vojnom iskustvu i umijeću. Njihova je treniranost i elitni značaj vidljiv u Bitci kod Heroneje gdje su se suprotstavili Tebancima i porazili ih.²⁹ Ostatak su Makedonske falange činili vojnici iz nižih društvenih redova koje je Filip započeo trenirati prilikom preuzimanja vlasti. Osim falangista koji su bili opremljeni sarisama, Filip je također u svojim redovima imao i hoplite koji su se nazivali hipaspisti; bili su opremljeni kao standardni grčki hopliti te su za razliku od falangista bili mobilniji, manje su ovisili o zajedničkoj koheziji i bili su sposobniji samostalno ratovati. Njihov je položaj u bojnom redu bio između desnog krila konjice i središnjeg reda falange. Filip je za vrijeme svojih ratova imao 3 000 hipaspista u vojsci.³⁰ Osim teško opremljenog pješništva, Filip je u svojoj vojsci imao i lako opremljeno pješništvo. Naziv je za lako pješništvo bio peltasti po malom štitu po imenu *pelta* koji su falangisti također upotrebljavali. Njihovo su naoružanje i vojna oprema bili manji u odnosu na falangiste kako bi bili mobilniji, također za njih se vjeruje da su oni bili iz redova Tračana kao ratni doprinosi Makedoncima. Bili su zaduženi za potporu konjici zbog svoje mobilnosti te su uz njih ulazili u procijepe koji bi se stvarali u suparničkim redovima. Osim njih, Filip je u svojim redovima imao i praćkaše koji su se nalazili ispred bojnog reda i bili su prvi val napada na suparnike.³¹

3. VOJSKA ALEKSANDRA VELIKOG

Nakon smrti Filipa Makedonskog, Aleksandar III. izabran je za njegova nasljednika. Brzo se nakon dolaska na prijestolje Aleksandar suočava s pobunama na teritorijima koje je njegov otac osvojio, ali ubrzo poražava pobunjene Tesalce i Tebance te kao nasljednik svoga oca postaje *hegemon* i *strategos* te voditelj panhelenskog pohoda. Panhelenski je pohod bio ideja borbe ujedinjenih Helena protiv Perzijanaca koji su smatrani njihovim vječnim neprijateljem kako bi oslobodili grčka naselja na području Male Azije i osvetili se za ratove koje su Perzijanci pokrenuli u prošlosti.³²

Za nastavak je ovoga rada bitna činjenica da Aleksandar u prvim godinama svog pohoda, točnije nakon Bitke kod Gaugamele, nije provodio velike reforme u svojoj vojsci, nego samo male promjene koje bi mu lakše doprinijele pobjedi. Prelazi Helespont 334. godine pr. n. e. sa strukturom i organizacijom vojske koja je izvojevala pobjedu kod Heroneje te s njome ulazi u rat protiv Perzijanaca.³³

Dakle, u idućim će se poglavljima raspraviti o ustroju Aleksandrove vojske te će se nakon toga analizirati promjene u odnosu na Filipovu vojsku.

27 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 22.

28 A. FERRILL 1998: 178.

29 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 40–41.

30 A. FERRILL 1998: 178.

31 A. FERRILL 1998: 179–180.

32 W. HECKEL 2002: 31–34.

33 W. HECKEL 2010: 24–25.

3.1. USTROJ

Makedonska je konjica bila glavno napadačko „oružje“ za vrijeme Aleksandrova pohoda kao i za vrijeme Filipa, a osovina je bila Pratiteljska konjica koja se nalazila na desnom krilu bojnoga reda. Središte je bojnog reda bilo popunjeno falangistima koji su bili opremljeni sarisama, a koji su za vrijeme Aleksandrove vladavine vrlo vjerojatno dobili novo ime, *pezhetarioi*, što će se kasnije detaljnije objasniti. Nalazili su se između njih hipaspisti koji su postali elitna jedinica za vrijeme Aleksandra. Lijevo su krilo bojnog reda za vrijeme Aleksandra činili savezničko pješništvo iz Korintskog saveza te konjica, a uz njih su stajali plaćenici i Tesalska konjica te brojne pomoćne jedinice.³⁴ Iduća će poglavlja dati detaljan opis Aleksandrove vojske prije Gaugamele te će se opisati ustroj pješništva i konjice te njihove pomoćne jedinice kao i mornarica te logistika vojske i promjene u odnosu na Filipovu vojsku.

3.1.1. Pješništvo

Reformirano Filipovo pješništvo ostaje jezgra makedonske vojske i za vrijeme Aleksandra. Najniža je jedinica bio *dekas* koji je za vrijeme Aleksandra brojao šesnaest vojnika, takvih je šesnaest jedinica činilo *lohosod* 256 vojnika, a njihov se zapovjednik zvao *lochagos*. Na idućoj su se razini jedinice mogle dijeliti na dva načina, odnosno na *taxis* (šest *lochosa*) i hiliarhia (četiri *lochosa*). *Taxis* su imale po 1536 vojnika, dok su hiliarhije imale po 1024 vojnika. Polovica je hiliarhije imala 512 vojnika i nazvana je pentakosiarhijom (*pentakosiarches*), a takva jd podjela bila važna zbog lakšeg zapovijedanja i bolje pokretljivosti na bojnom polju. Također, kada bi jedinice imale 256 vojnika, bilo je potrebno dodati *ektaktoi* koji je bio glasnik, a njegova je zadaća bila prenositi zapovijedi unutar vojne jedinice. Falanga je stajala u uskom redu pod nazivom *pyknos* gdje bi svaki vojnik zauzimao oko jednog metra kvadratnog. Prilikom prelaska Helesponta Aleksandar je sa sobom poveo oko 9 000 pezetera i 3 000 hipaspista.³⁵

Pezeteri su bili najbrojnija vojna jedinica za vrijeme Aleksandrova pohoda. Kako je već spomenuto, njihov je broj bio oko devet tisuća, a bili su podijeljeni u šest *taxia* (1536 vojnika) od kojih je svaka imala šest *lochoia* (256 vojnika).³⁶ Svaka je *taxia* bila sačinjena od vojnika iz istih krajeva kako bi se bolje sporazumijevale i surađivale na bojnom polju, a imena su dobivale po svom zapovjedniku. Poznata su imena četiri taksije, a to su: po Koenu, Peridiki, Krateru i Melageru te privremena po Ptolomeju i Aminti.³⁷ Najznačajnija je bila ona nazvana po Koenu, koja je dobila i dodatni naziv *asthetairoi* koji je označavao njezin elitni status.³⁸

Najelitnija su jedinica u pješništvu bili hipaspisti, što u prijevodu s grčkog znači „štitonoše“, a njihovo je puno ime bilo „*hoihypaspistoi ton hetairon*“, što bi značilo nosioci štita za pratitelje. U nazivu se može vidjeti koja je bila njihova uloga u bojnom redu i značaj za Aleksandrovu vojsku, a ta je da su bili poveznica između Pratiteljske konjice i falange. Bili su mobilnija jedinica koja je bila sačinjena od izabranih elitnih vojnika, ali ne prema teritorijalnom načelu kao npr. *pezhetairoi*. Također, postojala je podjela u jedinici na regularne i kraljevske hipaspiste. Kraljevski su hipaspisti pratili kralja na posebne misije koje su zahtijevale izdržljivost, brzinu i efikasnost i često su djelovale po teškim terenima. Naime, ispituje se jesu li oni bili naoružani sarisama kao i pezeteri ili su možda

34 W. HECKEL 2010: 26–27.

35 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 79–80.

36 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 79.

37 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 83–84.

38 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 40–41.

bili naoružani kao grčki hopliti. Na temelju njihove uloge na bojnopolju zaključit ćemo da su više nalikovali hoplitima jer literatura također navodi da su bili vješti u borbi jedan na jedan, što nije slučaj za vojnike koji su bili opremljeni sarisama. Brojali su oko 3 000 na početku pohoda, što znači da su imali dva *taxia*, tj. tri hiliarhia, a njihov je zapovjednik bio do 330. godine prije nove ere Nikanor, sin Parmeniona.³⁹ Kasnije će se iz redova hipaspista zbog svojih uspjeha na bojnopolju izdvojiti *Argyraspidai*, tj. srebrni štitovi, a njihov će značaj doći do izražaja za vrijeme ratova Aleksandrovih nasljednika.⁴⁰

Redove su pješništva u Aleksandrovoj vojsci još ispunjavali kontingenti grčkih saveznika, plaćenika te ostalih lakih jedinica poput Krećana, Agrianaca i ostalih pokorenih naroda koji su sada bili saveznici. Oni su brojali oko 7 000 saveznika i 5 000 plaćenika prilikom prelaska Helesponta, a njihovi su zadaci u vojsci varirali. Saveznici su, koji su bili teško pješništvo, bili pojačanje kroz kampanje dok su plaćenici, između ostalog, bili zaduženi za čuvanje garnizona novoosvojenih područja. Osim toga, postojali su i kontingenti plaćenika koji su bili uključeni u bojne redove makedonske vojske, a to su bili veterani pod nazivom arhajoi koji su bili na desnom krilu pod zapovjedništvom Arijana iako se ponekad spominju i plaćenici na lijevom krilu.⁴¹ O lakim jedinicama u Aleksandrovoj vojsci slabo znamo zbog oskudnih izvora, ali znamo koji su kontingenti činili te jedinice. Prvobitno su to bili streljari s Krete za koje se ne zna jesu li bili plaćenici ili saveznici i koliko ih je doista bilo u Aleksandrovoj vojsci iako nam je poznato da su bili organizirani u jedinice od 500 vojnika. Nadalje, izvori spominju i Agriance koji su bili naoružani kopljima te su imali veliki značaj jer su često bili u blizini kralja za vrijeme boja zbog svoje mobilnosti i snalažljivosti po teškim terenima Azije. Njih je tisuću prešlo Helespont, a još se tisuću njih pridružilo prije Bitke kod Isa. Također, spominju se lake jedinice Tračana, ali to su vjerojatno bile jedinice koje su bile sastavljene od više sjevernih plemena poput Ilira, Odrisianaca i Tribala koje su se zajednički nazivale Tračanima. Oni su bili naoružani kopljima i praćkama te su bili podijeljeni u taksije, a njima su vjerojatno zapovijedali pripadnici njihova plemena.⁴²

3.1.2. Konjica

Aleksandrova je konjica, kao i pješništvo, bila pomno organizirana u manje jedinice kako bi se lakše njome zapovijedalo. Naime, Aleksandar je zadržao Filipove promjene te je uz svoje odlično vodstvo učinio Makedonsku konjicu jednom od najvećih sila antičkog vremena. Najniža je jedinica u konjici bila *tetrarchia* koja je brojala 50 konjanika od kojih je jedan bio zapovjednik *tetrarchos*, a kojem je položaj bio na vrhu klina, dok bi na dnu, tj. na osnovici klina bilo trinaest konjanika. Svaka je *tetrarchia* koristila formaciju klina kojom su napadali protivničke redove. Četiri su tetrarhije činile jednu ilu (*ile*) od 200 konjanika koji su imali dovoljno razdaljinu među sobom kako bi se lakše manevriralo te kako ne bi dolazilo do međusobnih sudaranja.⁴³

Pratiteljska je konjica bila vodeći kontingent u Makedonskoj konjici i bila je postavljena na najbitniji položaj u vojnom redu, a to je desno krilo. Brojali su 1 800 konjanika podijeljenih u osam *ila* od kojih njih sedam je imalo 200 konjanika, a posebna je bila *basilikeile* (Kraljevski odred) koja je imala više konjanika (300 konjanika) nego ostale *ile*, a njezini su konjanici bili pomno odabrani iz plemićkih obitelji Makedonije. Taj je odred bio dio *ageme*, što u prijevodu znači predvodnica. Ostali

39 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 84–85.

40 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 41–42.

41 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 44–46.

42 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 89–90.

43 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 18.

su odredi bili s lijeve strane Kraljevskog odreda. Imena su konjičkih odreda dolazila od imena područja s kojih dolaze konjanici, pa su nam tako poznati odredi imena *Bottiaea*, *Amphipolis*, *Apollonia*, *Anthemuste Leugaeon*. Konjanici su u Pratilejskoj konjici bili odjeveni u ljubičaste plašteve, imali su metalni oklop te su bili opremljeni ksistonkopljem i ravnim mačem.⁴⁴

Možda je jedini konjički odred koji je bio približno moćan kao i Pratilejska konjica bila Tesalska konjica. Struktura je Tesalske konjice bila slična onoj kao i Pratilejske; oni su također imali osam ila od kojih je jedna brojala dvostruko više nego ostale, a ta se zvala Farsalska. Ostale su također dobile imena po područjima s kojih su došle, a njihova su imena: *Larisa*, *Pherae*, *Tricca*, *Pharcadon*, *Pelinna*, *Olloson* i *Philippini*. Glavna je razlika u odnosu na Pratilejsku konjicu bio je njihov oblik, odnosno nisu imali oblik klina, nego romba, a na rubovima su tog romba bili iskusni zapovjednici koji su dirigirali smjerove kretanja konjice. Njihov je položaj bio na lijevom krilu pod zapovjedništvom Parmeniona i bili su zaduženi za obrambeno ratovanje protiv perzijske elitne konjice koja se nalazila na suparničkom desnom krilu.⁴⁵

U redovima su se Aleksandrove konjice također nalazili i konjanici iz Korinskog saveza; naime, bili su dužni slati kontingente za Aleksandrov pohod. Prema izvorima, poznato je da su grčki konjanici sačinjavali teško konjaništvo, ali nije nam poznata njihova oprema i odora. Osim toga, svaki polis nije mogao često poslati dovoljan broj konjanika kako bi imali vlastite *ile*, pa su stvarane kombinirane jedinice od po 200 konjanika. Poznato je da su se tri jedinice borile kod Gaugamele pod zapovjedništvom Erigisa, a to su bili spojeni peloponeški i ahejski konjanici, konjanici iz Fitose i Malise te konjanici iz Lokride i Fokide te su oni činili jednu jedinicu od 600 konjanika. Osim njih, saveznički su polisi poslali još jedan kontingent od 600 konjanika koji su vjerojatno tvorili Beočani, Akarnanci i Etoljani, a bili su pod zapovjedništvom Kornausa.⁴⁶

Osim teških konjičkih postrojbi, u Aleksandrovoj je vojsci postojalo i lako konjaništvo. Najpoznatiji su bili Tračani koji su brojali četiri *ile* te su bili važan segment Aleksandrove vojske. Izraz se *prodromoi* često koristio za tračke odrede, a zapravo je u prijevodu označavao izviđače. Osim izviđačkih akcija, bili su korišteni za vrijeme bitke kao poveznica između lakog pješništva i teške konjice. Osim izraza *prodromoi*, pojavljuje se i izraz *sarissophoroi*, što u prijevodu znači „nosioci sarisa“. Takva je karakterizacija vjerojatno pogreška jer konjanici nisu mogli koristiti sarisu dok su bili na konju zbog njezine veličine, nego su vjerojatno imali koplje koje je bilo veće od onog što su imali primjerice pripadnici Pratilejske konjice. Oprema je lake konjice sadržavala beotsku kacigu i tuniku s plaštom, a takva je laka oprema omogućavala brzinu i mobilnost ovih jedinica. Osim Tračana, laku su konjicu također činili i plaćenički odredi koje je Aleksandar koristio zbog nedostatka ovakvih jedinica u svojoj vojsci; tako znamo da je prilikom opsade Halikarnasa Aleksandar koristio 200 lakih konjanika, a u daljnjim je bitkama imao i po 400 plaćenika, tj. dvije *ile*.⁴⁷

3.1.3. Mornarica, opsadni strojevi i logistika

Kako bi uopće stupio na teritorij Male Azije, a kasnije i osvojio veliko Perzijsko Carstvo, Aleksandar je u svoju vojsku morao dodati i mornaricu. Makedonija kao samostalna država nikad nije posjedovala respektabilnu mornaricu, pa su tako za ovu granu vojske bili ključni članovi Korinskog

44 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 21–22.

45 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 93.

46 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 23–24.

47 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 94–96.

saveza. Za prelazak je Helesponta Aleksandar iskoristio 160 ratnih brodova i transportnih brodova od kojih je polovica bilo makedonska, a posadu su tih brodova činili Halkiđani.⁴⁸ Aleksandar je znao kako su Perzijanci u tom pogledu bili nadmoćniji jer su u svojoj floti imali 400 brodova te je izbjegavao vojne sukobe na moru s njima. Perzijsku je premoć na moru neutralizirao tako što je osvajao lučke gradove te tako nije dozvolio da se mornarica usidri. Nakon što je osvojio Milet, Aleksandar je raspustio sve brodove osim dvadeset atenskih trirema, što će se kasnije pokazati kao velika pogreška jer su Perzijanci pokrenuli kontraofenzivu prema Egejskim otocima i skoro prekinuli Aleksandrove vojne planove u Aziji. Naime, njihova je namjera bila presjeći sve linije komunikacije i opskrbe, ali su odredili, koje je Aleksandar ostavio u Grčkoj, uspjeti poraziti Perzijance.⁴⁹ Pobjeda je kod Isa bila prekretnica u ratu s Perzijancima. Aleksandar se nalazio na raskrižju te je morao odlučiti hoće li ići prema feničkim gradovima i Egiptu ili nastaviti prema unutrašnjosti Perzije. Znajući kako su Perzijanci i dalje imali dominaciju na moru, Aleksandar je morao poraziti feničke gradove koji su bili osovina perzijske flote. Svi su se fenički gradovi osim Tira predali Aleksandru bez borbe, a tako i njihova flota. Kada je započela velika opsada Tira, Aleksandar je shvatio da ne može osvojiti grad bez potpore s mora, pa je tako pred grad doveo osamdeset feničkih brodova, pozvao flotu s grčkih otoka, a tu je imao dvadeset i tri broda s Roda i ostalih otoka te Likije, a njegovu su se cilju također priključili i Cipranci koji su poslali 120 brodova prema Tiru. Uz ovakvu je podršku Aleksandar uspio osvojiti Tir, prekinuti Perzijsku dominaciju na moru te osigurati zaleđe za daljnja osvajanja.⁵⁰

Prilikom osvajanja gradova Aleksandar je koristio opsadnu opremu koju je koristio i Filip, ali ju je unaprijedio uz pomoć Dijada, vojnog inženjera koji je bio učenik Polideja, glavnog inženjera za vrijeme Filipa. Unaprijedio je katapult tako što je povećao doseg ispaljivanja streljiva iako je još uvijek djelovao na principu torzijske sile. Prilikom opsade Halikarnasa korišteni su ovnovi koji su probijali zid ispod zemlje, a za vrijeme je velike opsade Tira Aleksandar napravio most između Starog i Novog Tira te je na tom mostu napravio opsadne tornjeve koji su mogli zaštititi ratnike koji su napadali zidine grada. Osim toga, na brodove je u Aleksandrovoj floti instalirao bojne ovnove koji su probijali zidine grada s mora. To je prvi put u povijesti da su se bojni ovnovi koristili s brodova te su mu omogućili da osvoji grad koji je smatran neosvojivim. Unatoč brojnim konstrukcijama koje su Makedonci izgradili, pobjeda je na kraju izvojevana probojem s morske strane koji je bio moguć zbog dobrotka prednosti nad morem.⁵¹

Ono što je Aleksandrovoj vojsci omogućilo brojne vojne uspjehe, osim vrhunske organizacije, bila je besprijekorna logistika koju je također reformirao njegov otac. Makedonsku vojsku, za razliku od perzijske, nisu pratile supruge, veliki broj služavki i ostalih pratitelja koji nisu dio vojske. Zabrana se za supruga od Filipa nastavila za Aleksandra iako su hetere često bile prisutne u vojnim kampovima. Jedan je sluga bio zadužen za tri vojnika dok je jedna zaprežna životinja vukla opremu za cijeli *dekas*. Ipak, konjanici su, za razliku od pješaka, imali osobnog slugu. Osim ljudi, prvotno je logistika ovisila o magarcima i volovima, ali su u prvoj polovici kampanje zamijenjeni konjima i mazgama, a prilikom prelaska kroz pustinjska područja, korištene su i deve. Konji su i mazge mogli nositi oko 90 kilograma dok su deve mogle ponijeti i do 135 kilograma. Još je jedna velika prednost novih životinja u logistici bila izdržljivost, odnosno konji su i mazge mogli marširati tri sata više nego volovi i

48 I. WORTHINGTON 2014: 140.

49 I. WORTHINGTON 2014: 154.

50 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 155–158.

51 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 156–163.

magarci. Glavni su problem za logistiku bile pustinje i opskrba vodom te su zbog toga vojsku morale pratiti još veći broj ljudi zaduženih za logistiku koji su brinuli za brojne životinje koje su nosile vodu, šatore, mreže za ležanje, dijelove opasnih strojeva, drvo za vatru i stečeni plijen. Pretpostavlja se da je prilikom prelaska Helesponta Aleksandrovu vojsku pratilo 16 000 ljudi uz 1.300 zaprežnih životinja. Također, poznato nam je da je sve do Bitke kod Gaugamele omjer civilnih pratitelja na vojnike bio jedan naprama trojice.⁵²

3.2. PROMJENE U ODNOSU NA FILIPOVU VOJSKU

Naslijedivši makedonsku vojsku od oca, Aleksandar je znao da je naslijedio jednu od najuređenijih vojnih sila antičkog svijeta, pa tako nije radio brojne promjene prilikom dolaska na prijestolje iako su one manje postojale. U ovom ćemo poglavlju pokušati obraditi reforme koje je Aleksandar učinio prije Bitke kod Gaugamele, nakon čega se može reći da je to u potpunosti Aleksandrova vojska, a ne više Filipova.

Odred je somatophylakesa, ili u prijevodu «tjelesni čuvari», bio odred hipaspista koji su u boju bili zaduženi za čuvanje i praćenje kralja. Također, možemo pretpostaviti da su bili elitni borci kojima je Aleksandar davao najteže vojne zadatke. Uz njih, formira se i najviši odred u vojsci, a to su *somatophylakesbasilikos*, koji su bili kraljevska garda koja je brojala sedam članova. Oni su bili glavni zapovjednici vojske te ljudi od Aleksandrova najveća povjerenja. Jedini je način na koji je dolazilo do promjena u ovom redu bila smrt ili, s vremenom i osvajanjem teritorija, uzdizanjem na dužnost satrapa; bili su pomno izabrani pripadnici mladog plemstva s kojima je Aleksandar odgajan u *basilikoipaidēs*, tj. kraljevskim dvorima. Jedini je period kada je kraljevska garda imala osam članova bio kada je Peukest spasio Aleksandrov život u Indiji, pa je za nagradu dobio mjesto u gardi. Na ovom se primjeru vidi način na koji je Aleksandar nagrađivao junaštvo svojih vojnika, za razliku od Filipa koji je imao više povjerenja u starije aristokrate.⁵³

Promjene se u Aleksandrovoj konjici javljaju u strukturi na najnižem nivou. Naime, jedna se ila dijelila na dvije hiparhije pri čemu iljarh više nije zapovijedao s 200 ljudi ispod sebe, nego je hiparh zapovijedao sa 100, čime je Aleksandar još više smanjio moć nižih pripadnika u vojsci. Također, dolazi do promjena u opremi, odnosno frigijska je kaciga zamijenjena beotskom. Lake su konjice također doživjele promjene; prelaskom se Helesponta nazivi *prodromoi* i *sarissophoroi* koriste za iste jedinice koje su bile zadužene za izviđanje neprijateljskih teritorija kao i za prvi napadački val u sukobu. Oko imena za izviđačke jedinice još postoje nesuglasice među znanstvenicima, a pitanje je je li došlo do razdvajanja jedinica ili samo preimenovanja.⁵⁴ Na nekolicini se konjanika, koji su vidljivi na „Aleksandrovu sarkofagu“, prepoznaju boje koje sugeriraju da je Aleksandar tako promovirao svoje vojnike te ih uzdizao u više rangove svoje vojske.⁵⁵

Za razliku od Filipove vojske, gdje je naziv *pezhetairoi* bio korišten samo za određene falangiste, u Aleksandrovoj se vojsci taj naziv koristi za cijelu makedonsku falangu. Elitne jedinice

52 D. W. ENGELS 1978: 11–25.

53 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 13–14.

54 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 20–21.

55 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 90–97.

ostaju hipaspisti čiji su najbolji članovi uz najelitnije konjanike postali dio *ageme*.⁵⁶ Također, pojavljuje se nova jedinica, *asthetairoi*, koja je proizlazila iz pezetera, a za koju se ističe njihovo junaštvo i vrline.⁵⁷

Možda je najveća promjena u odnosu na Filipovu vladavinu uloga mornarice. Naime, cijelo osvajanje Azije ne bi bilo moguće da Aleksandar nije pripojio mornaricu svojih novih saveznika. Iako je prvobitnu mornaricu sastavljenu od grčkih saveznika raspustio nakon osvajanja Halikarnasa, od saveznika je, poput Rodosa, Cipra i feničkih gradova, dobio veliku količinu brodova koja mu je omogućila da osvoji Tir, ali i da preuzme dominaciju nad morem od Perzijanaca, što je za vrijeme Filipa bilo nezamislivo.⁵⁸

Postavši vođom Korinskog saveza, Aleksandar je tako postao i njenim strategom, tj. glavnim vojnim zapovjednikom. Zbog toga su brojni Grčki kontingenti bili prisutni na njegovim osvajanjima. Saveznici su poslali 7 000 vojnika Aleksandru te je uz njih bilo još 5 000 plaćeničkih trupa iz Grčke, a uz te su brojke za vrijeme kampanje konstantno pristizali novi kontingenti koji su bili pojačanje u redovima Aleksandrove vojske.⁵⁹ Razlika je u odnosu na Filipa dopuštanje da se nemakedonski vojnici dodaju u redove Pratitelja, pa tako imamo primjer Demarata iz Korinta koji je u toj ulozi u Bitci kod Granika. Nije bio jedini koji je tako unaprijeđen, a u tome je i vidljiva i politika koju je provodio Aleksandar. Naime, proširivao je redove Pratitelja te im je uz to darovao zemlju u Makedoniji, a njihovi su sinovi postajali članovi visokih vojnih redova. Tako je Aleksandar pokušao zadobiti njihovo povjerenje i smanjiti mogućnost urote i pobune u Grčkoj.⁶⁰

Posljednje su nove jedinice, koje je Aleksandar dodao u svoju vojsku prilikom kampanja, bile one pomoćne. Bile su brojne i veoma važne za njegove vojne uspjehe jer su nadomještale segmente vojske u kojima su Makedonci bili inferiorni, a to su laka konjica, lako pješništvo i streličari. Plemena su iz Trakije, poput Peonaca i Odrisianaca, bili jedni od odreda koji su činili redove lake konjice u sklopu tračke konjice.⁶¹ Sve dok Aleksandar nije otpustio savezničke kontingente u Ekbatani, kretski su streličari bili odred koji je pratio Aleksandra u njegovim pohodima i pružao mu podršku prilikom vojnih osvajanja. Agrianci su, Tračani i Iliri bili dio Aleksandrove vojske koji su kao lako pješništvo prešli Helespont s Aleksandrom iako nije poznato jesu li oni bili plaćenici ili su bili saveznici (određenim savezom poput braka ili dogovora). Ono što o njima možemo zaključiti jest da im je Aleksandar često davao plijen, a po prirodi se Tračana i sjevernijih plemena zna da su voljeli pljačkati i na divljački način napadati protivnike.⁶²

3.3. VOJSKA ALEKSANDRA VELIKOG NAKON GAUGAMELE

Vojne reforme koje je izvršio Aleksandar Veliki nakon Bitke kod Gaugamele imale su brojne razloge, a glavni su od njih urote u vojsci, smrt makedonskih vojnika koji su bili zamijenjeni azijskim vojnicima te utjecaj orijentalizma na Aleksandra. Naime, ovim je posljednjim Aleksandar htio

56 W. HECKEL 2002: 24.

57 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 41.

58 A. FERRILL 1998: 205.

59 W. HECKEL 2002: 25–27.

60 W. HECKEL 2010: 52.

61 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 25–26.

62 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 47–48.

premostiti razlike između Makedonaca i Perzijanaca, između osvajača i pokorenih te je tako svojom vojskom htio pridonijeti asimilaciji ovih potonjih.

Bitka je kod Gaugamele označavala prekretnicu u Aleksandrovim osvajanjima jer je Darije bio poražen te je krenuo u bijeg, a Aleksandar je postao gospodarom Azije. Na putu prema Suzi Aleksandrova je vojska dobila veliko pojačanje iz Grčke i Makedonije koje će ujedno biti i posljednje veliko „makedonsko“ pojačanje koje će Aleksandar dobiti. Pojačanje je sadržavalo 6 000 makedonskih pješaka i 600 konjanika, 600 tračkih konjanika, 3 500 Tralianaca i 500 plaćenika. Ovakav je veliki broj novopridošlih vojnika poremetio organizaciju vojske te je Aleksandar bio primoran reorganizirati vojsku.⁶³

Pojačanja koja su pristigla Aleksandru pomogla su mu zamijeniti gubitke u ljudstvu zbog smrti ili napuštanja vojske, ali su također i omogućila povećanje Aleksandrove vojske. Novi su zapovjednici birani na temelju vojnog umijeća i uspjeha, a to se vidi po porastu lohosa po jednoj taksiji na osam. Također, porast je vojske vidljiv i dodatkom sedme taksije u redove pezetera. Osvojivši Ekbatanu, Aleksandar dobiva i veliku riznicu uz koju je ostavio 6 000 makedonskih pješaka, tj. četiri taksije, dok je sa sobom poveo hipaspiste u lov za Darijem.⁶⁴

U najmanjim jedinicama u konjici dolazi do promjena pri čemu se svaka ila dijelila na dva dijela, a njezini su zapovjednici, kao i u pješaštvu, birani na temelju vojnih uspjeha. Razlog je ovome bio taj da je ila bila prevelika jedinica kojom bi zapovjednik mogao učinkovito upravljati, ali i Aleksandrova paranoja jer je smatrao da će tako zapovjednik postati dovoljno moćan u vojsci te ugroziti njegov položaj. Osim u najmanjim jedinicama, u konjaništvu dolazi do velikih promjena i na vrhu. Naime, glavni je zapovjednik Pratiteljske konjice, Filota, bio optužen za urotu protiv Aleksandra te ga je Aleksandar zbog toga ubio, a prema makedonskoj tradiciji, zbog izdaje je sina također ubio i njegova oca Parmeniona iako on vjerojatno nije znao ništa o toj uroti. Parmenion je bio iskusni zapovjednik, a istaknuo se u Aleksandrovim bitkama zapovijedajući lijevim defenzivnim dijelom bojnog reda. Filota su kao zapovjednika Pratiteljske konjice zamijenili Aleksandrovi vjerni prijatelji Hefestion i Klit Crni.⁶⁵ Tako je zapovjedništvo najcjenjenijeg vojnog reda maknuto iz ruku jedne osobe i dano je Aleksandrovim vjernim prijateljima pod zapovjedništvo.⁶⁶

Po dolasku je u Ekbatanu Aleksandar odlučio vratiti veliki broj trupa natrag u Grčku. Među tim su trupama bili Tesalska konjica, saveznički kontingenti pješaka i konjanika, ali je među njima bio i značajan broj onih koji su ostali u vojsci kao plaćenici. Nakon ovoga dolazi do asimilacije s Perzijancima koje Aleksandar odlučuje uključiti u vojne odrede.⁶⁷ U idućim pohodima Aleksandar stvara falangu kombiniranu od makedonskih veterana i Perzijanaca. Ta je falanga i dalje imala še-snaest redova, ali su Makedonci zauzimali prva tri i posljednji red, dok su između stajali Perzijanci koji nisu bili naoružani sarisama, nego manjim kopljima.⁶⁸

Nastavkom kampanja kroz iranske pustinje i planine u središnjoj Aziji dolazi do promjena u opremi pješaštva. Naime, njihov je metalni oklop smanjen za pola; razloge u tome možemo tražiti u želji za boljom mobilnosti na brdovitim i planinskim terenima, a prema nekim se izvorima ta

63 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 190.

64 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 43.

65 I. WORTHINGTON 2014: 218–220.

66 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 42.

67 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 191.

68 N. SEKUNDA – P. DE SOUZA 2007: 333.

promjena dogodila prilikom napada na Perzijska vrata u planini Zagros. Iduće obavijesti koje se odnose na opremu makedonskih vojnika govore nam kako se njihova oprema sve više smanjivala kako se Aleksandrova vojska odmicala u unutrašnjost Azije i približavala Indiji. Također, jedan je od razloga smanjivanja opreme pobuna vojnika koji su sve češće odbijali nositi punu ratnu opremu kao na početku pohoda, pa tako Aleksandar i zbog toga provodi reformu.⁶⁹ Sukobi su, koje je Aleksandar vodio protiv Besa na području današnjeg Afganistana, promijenili njegovu vojsku, ali i njegove vojnike. Naime, sve je više dopuštao svojim vojnicima masakre i silovanja kako bi zadovoljio njihove želje, što je prije dopustio samo prilikom osvajanja Perzepolisa i Tira. Iduća promjena dolazi s uključivanjem novih naroda u svoje postrojbe, a to su bili Dahi koji su u njegovoj vojsci imali ulogu lakog konjaništva. Oni su bili Skiti koji su bili streličari na konjima i dali su Aleksandru novu dimenziju u ratovanju koje će koristiti na pohodu u Indiju.⁷⁰

Vrhunac promjena događa se dolaskom Aleksandrove vojske u Indiju. Zbog ratovanja je protiv slonova sarisa makedonskih vojnika produljena kako bi imali mogućnost odmah napasti i njihove jahače. Metalni je oklop u potpunosti napušten, pa se tako oprema vojnika sastojala od mača, koplja, sarise štita i lakšeg prsnog oklopa. Također, pojavljuje se promjena u boji opreme kod makedonskih vojnika, pri čemu su hipaspisti sada bili opremljeni sivim štitovima; oprema je konjanika bila često pozlaćena dok su se i kod ostalih vojnika na oklopu i štitu znali vidjeti tragovi zlata i srebra. Zbog velike udaljenosti od glavnih gradova novoosvojenog carstva, Aleksandrove su linije opskrbe bile sve lošije ili u potpunosti prekinute, pa su se tako vojnici oblačili prvobitno u perzijske tunike, a kasnije i u indijske. Razlog se promjene odjeće također može pronaći u prilagodbi na temperaturu i podneblje na kojima se makedonska vojska nalazila.⁷¹

Aleksandrova je sklonost istočnjačkim tradicijama bila najveći pokretač promjena u njegovoj vojsci. Već nakon pobjede kod Gaugamele i po dolasku u Babilon, Aleksandar imenuje Mazeja za satrapa babilonskog područja.⁷² Aleksandar je podijelio nove satrapije na dva dijela; na one koje je osvojio borbom i na one koje su mu se predale. U konačnici su na zapadnom dijelu Carstva satrapi bili Aleksandrovi ljudi, poput Kalasa u Frigiji i Asandera u Lidiji, dok su istočnim satrapijama upravljali lokalni aristokrati. Osim Mazeja, poznat nam je primjer Abulita koji je bio satrap Suze; Astasp je upravljao Karmanijom, a Okidat Medijom.⁷³ Iako je satrap bio domorodačkog podrijetla, Aleksandar je uvijek u upravi satrapije imao sebi odane ljude. U slučaju da vrhovni satrap nije Makedonac, tada bi satrap upravljao samo civilnom upravom dok bi Makedonci bili zaduženi za financijsku i vojnu upravu. Tako je uprava satrapija podijeljena na tri dijela, a Aleksandar bi uvijek imao kontrolu nad istom.⁷⁴

Posljednje su velike promjene koje je Aleksandar napravio u svojoj vojsci bile vezane uz pripreme za njegova buduća osvajanja, a to je vjerojatno bio odlazak na zapad, moguće prema Rimu i Kartagi. Aleksandar je za vrijeme boravka u Indiji naredio Krateru da izgradi veliku flotu koju će Aleksandar koristiti za povratak iz Indije koji je planirao preko Indijskog oceana. Osim toga, Aleksandar je u svoju vojsku, poučen primjerom iz Indije, uključio i vojne slonove koje je

69 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 43–44.

70 W. HECKEL 2010: 93–94.

71 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 200.

72 I. WORTHINGTON 2014: 196.

73 I. WORTHINGTON 2014: 197.

74 I. WORTHINGTON 2014: 197–198.

planirao koristiti na svojim budućim vojnim pohodima.⁷⁵ Želja je za daljnjim osvajanjem Aleksandra nagnala na stvaranje nove vojne sile kojom bi mogao ostvariti svoje vojne ciljeve zbog čega je naredio makedonskim veteranima da uvježbavaju 30 000 mladih Perzijanaca osnovama ratovanja u falangi. Pri povratku su iz Indije Aleksandru u Suzi predstavljeni novi falangisti koje je on nazvao „epigoni“, što u prijevodu znači nasljednici. Makedonski vojnici nisu sa zadovoljstvom gledali na promjene koje je donosio Aleksandar, a razlog je tome bilo i uključivanje perzijskih aristokrata u njegovu Pratiteljsku konjicu. Osim što ih je pridodao u redove, Aleksandar je dao zapovjedništvo jedne hiparhije Pratiteljske konjice Perzijancu. Ovdje Aleksandar nije stao s uvođenjem Perzijanaca u makedonske redove, pa su novopridošli vojnici našli svoje mjesto i u *agemi* koja je bila kraljevski odred. Sve je to dovelo do nezadovoljstva Makedonaca koji su postepeno gubili vjeru u Aleksandra kao svog vođu.⁷⁶ To će nezadovoljstvo i međusobne svađe eskalirati nakon smrti Aleksandra kada se za njegovo veliko Carstvo bore dijadosi.

4. EVOLUCIJA MAKEDONSKE VOJSKE NA PRIMJERU TRIJU BITKI

Posljednje će poglavlje ovog rada pokušati objasniti evoluciju makedonske vojske na primjeru triju velikih bitki iz različitih razdoblja uspona Makedonije. Prva će ogledna bitka biti ona kod Heroneje 338. pr. n. e. u kojoj je Makedonska vojska predvođena Filipom i Aleksandrom porazila savez Atenjana i Tebanaca. Druga je bitka koja će se opisati odlučna Aleksandrova bitka protiv Perzijskog Carstva kod Gaugamele 331. pr. n. e. gdje je porazio veliku vojsku predvođenu Darijem III. i nakon toga zagospodario ključnim perzijskim gradovima. Posljednja je velika Aleksandrova bitka bila kod Hidaspa 326. pr. n. e. gdje je porazio indijskog kralja Pora. Ova je bitka možda i najzanimljivija za temu ovog seminarskog rada jer je u njoj sudjelovala nova vojska koju je Aleksandar stvorio nakon osvajanja Perzije i nakon što je prihvatio brojne istočnjačke tradicije. Njegova je vojska u toj bitci imala veliki broj Perzijanaca i pomoćnih jedinica iz azijskih područja koja su zamijenila grčke trupe, ali i trupe makedonskih saveznika koji su se borili za Aleksandra na početku njegove kampanje.

4.1. BITKA KOD HERONEJE (338. pr. n. e.)

Makedonska je vojska je u Bitci kod Heroneje ostvarila veliku pobjedu nad grčkom koalicijom koja je bila predvođena Atenom i Tebom. Bitka se odvila u relativno uskom prolazu između močvare s jedne strane i brežuljka s druge strane, što je bila taktička zamisao koalicije, čime su pokušali neutralizirati makedonsku konjicu. Ipak, zbog loše discipline među saveznicima upali u Filipovu zamku, što je kasnije bilo ključno za pobjedu. Naime, svojim je povlačenjem te naglim zaustavljanjem Filip stvorio procijep koji su makedonski konjanici iskoristili i tako izvojevali pobjedu. Ova je bitka odličan primjer uvježbane makedonske taktike „čekića i nakovnja“ gdje bi makedonska falanga zadržala protivničke redove kao nakovanj, a konjica bi okružila protivnike te kao čekić napala, tj. udarala protivnike s leđa. Ova je ista taktika donijela Aleksandru većinu pobjeda u njegovim osvajanjima.⁷⁷ Nadalje, za potrebe je ove teme važno objasniti kako

75 I. WORTHINGTON 2014: 254–259.

76 I. WORTHINGTON 2014: 214.

77 D. J. LONSDALE 2007: 42–43.

je izgledala makedonska vojska, koje su je jedinice činile, gdje su se nalazile u bojnopolju i tko je zapovijedao njima. Nažalost, ova je bitka najmanje opisana u izvorima te je znanje o njoj oskudno.

Filip je u ovoj bitci na raspolaganju imao 32 000 vojnika od čega su 30 000 bili pješaci, a 2 000 konjanici. Osim Makedonaca, u njegovoj su vojsci bili i njegovi saveznici, a to su bili Tesalci i Fokiđani kojih je bilo 8 000. Zapovjedništvo je makedonske vojske bilo podijeljeno između Filipa i Aleksandra. Filip je zapovijedao desnim krilom vojske i elitnim hipaspistima dok je na lijevom krilu bio Aleksandar uz kojeg su bili Parmenion i Antipater,iskusni Filipovi vojskovođe.⁷⁸ Uz njih su bile pomoćne jedinice te elitna Pratiteljska konjica. U sredini su bili pezeteri koji su bili u jedinicama od po 256 vojnika koji su se nazivali *syntagmata*, a bilo ih je šest. Na desnom je krilu uz Filipa bilo 3 000 hipaspista. Ostatak su vojnika činili makedonski vojnici koji nisu bili dio pezetera i hipaspista i jedinice njihovih saveznika, Tesalaca i Fokiđana.⁷⁹

4.2. BITKA KOD GAUGAMELE (331. pr. n. e.)

Nakon dvije velike pobjede protiv Perzijanaca, kod Granika i Isa, te uspješnog osvajanja feničkih gradova i Egipta, Aleksandar se pripremio za osvajanje ostatka Perzijskog Carstva koje je još uvijek bilo pod kontrolom Darija III. Do bitke je došlo 331. pr. n. e. u blizini perzijskog grada Arabele, na ravnici Gaugamele.⁸⁰ Za razliku od Bitke kod Heroneje, ova je bitka detaljno opisana te imamo podatke o jedinicama koje su sudjelovale u Aleksandrovoj vojsci i o tome tko je njima zapovijedao.

Darije je za mjesto borbe izabrao široku ravnicu gdje se nadao da će iskoristiti brojčanu nadmoć svojih vojnika u odnosu na makedonske. U perzijskoj je vojsci prema Diodoru i Plutarhu bilo milijun vojnika, od toga 800 000 pješaka i 200 000 konjanika. Kvint Kurcije Ruf obavještava da je broj Perzijanaca bio 245 000, od toga 45 000 konjanika i 200 000 pješaka. Prema modernim su procjenama te brojke preuveličane te se smatra kako su Perzijanci brojali 100 000 vojnika, što je i dalje bilo dvostruko više od makedonskog broja vojnika.⁸¹ Makedonska je vojska brojala 47 000 vojnika, a od toga je bilo 7 000 konjanika te 40 000 pješaka.

Antički izvori detaljno opisuju ovu bitku, pa tako možemo uvidjeti razliku makedonske vojske u odnosu na Bitku kod Heroneje. Najveća je razlika veliki broj savezničkih jedinica koje je Aleksandar uključio u svoju vojsku, a imale su posebne zadatke koje makedonska vojska nije mogla ispuniti. Primjerice, tesalska je konjica, koja je bila na lijevom krilu, bila uz Pratiteljsku konjicu najelitnija konjička jedinica u cijelom grčkom svijetu, ali je za razliku od Pratiteljske bila u formaciji romba, što joj je omogućilo manevriranje i u defenzivnom dijelu za razliku od klina koji je Pratiteljska konjica prakticirala, a koji je bio puno efikasniji za napadačko ratovanje. Makedonska je vojska kod Gaugamele bila podijeljena na dva krila; lijevom je zapovijedao Parmenion, a desnom Aleksandar, pri čemu je u vojsci postojala razgranata hijerarhijska struktura koja im je omogućila odličan lanac zapovijedanja.⁸² U nastavku će se ovog poglavlja opisati kako je izgledao makedonski bojni red slijeva nadesno i tko je zapovijedao jedinicama.

78 I. WORTHINGTON 2014: 85–90.

79 A. FERRILL 1997: 175–179.

80 I. WORTHINGTON 2014: 188.

81 I. WORTHINGTON 2014: 188–189.

82 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 172–175.

Kao što je već spomenuto, Aleksandar su i Parmenion bili vrhovni zapovjednici vojske iako je Aleksandrova riječ bila posljednja. Bojni red Makedonaca nije bio ravan kao inače, nego su na krajnjim pozicijama bili zakrenuti kako bi izbjegli da ih brojniji protivnik zaokruži. Na samom je lijevom krilu bila tračka laka konjica pod zapovjedništvom Agatona, a do njih je bila smještena teška saveznička konjica koju je predvodio Koren. Nadalje, bili su smješteni lako tračko pješništvo pod zapovjedništvom Sitalka i uz njih je, s desne strane, bio elitni odred Tesalaca i još jedan odred savezničkih konjanika koji su bili pod zapovjedništvom Parmeniona. Vrhovno je zapovjedništvo pješništva na lijevom krilu bilo pod Kraterom. Centar je vojnog reda činilo šest jedinica pezetera kojima su zapovijedali Koen, Peridika, Melager, Poliperhon, Simas i Krater. Iza reda pezetera bili su smješteni rezervni odredi falangista koje su činile plaćeničke i savezničke trupe. Na desnom su krilu većinom bili smješteni makedonski odredi, a prva je od središta bila jedinica hipaspista kojima je zapovijedao Nikanor, a do njih Pratilejska konjica kojoj je vrhovni zapovjednik bio Filota, a između njih bila je smještena *agema* koja je bila elita makedonskih vojnika kombinirana od pratitelja i hipaspista. Jedinicama su Pratilejske konjice zapovijedali Glauk, Ariston, Sopol, Heraklid, Demetrije i Melager, a kraljevski je odred bio pod zapovjedništvom Kleita. Ispred Pratilejske je konjice bila smještena polovica agrianskih vojnika čiji je zadatak bila streličarska podrška ostalim jedinicama, a zapovijedao im je Balark. Ostatkom je Agrianaca zapovijedao Atal, a njihov je položaj bio s desne strane Pratilejskoj konjici. Do njih su bili smješteni makedonski streličari pod zapovjedništvom Brisona te Kleandrovi plaćenici. Posljednja su dva odreda u makedonskom bojnom redu bili peonski konjanici pod zapovjedništvom Aretasa i konjanici plaćenici pod zapovjedništvom Menida, a bili su smješteni na krajnjem desnom krilu.⁸³

Ova je bitka možda s taktičke strane i najveći Aleksandrov uspjeh, pa se može reći da je nakon ove pobjede i zavrijedio atribut „Veliki“ jer je porazio vojsku koja je bila najmanje dvostruko veća od njegove. Zbog brojčane nadmoći Perzijanaca i širine njihova bojnog reda Aleksandar nije mogao odmah koristiti standardnu makedonsku taktiku čekića i nakovnja te je pobjedu morao ostvariti brojnim taktičkim manevriranjima, ali i uz brojne žrtve. Naime, Aleksandar je svoje desno krilo pomaknuo još više prema desno, čime je uspio raširiti Perzijance te je nakon napada perzijskog centra uspio poraziti njihovo lijevo krilo te direktno napasti Darija kroz procijep koji se stvorio i tako ostvario pobjedu. Ovakvo manevriranje ne bi bilo moguće bez lakog pješništva koje je trčalo uz Pratilejsku konjicu te im je bilo od velike pomoći u sukobu s perzijskim lijevim krilom. Također, ključnu je ulogu imala falanga koja je uspjela zadržati napad perzijskog centra u kojem su bili elitni Besmrtnici i bojna kola koja su imala dvostruke šiljke na svojim kotačima. Makedonska je falanga bila spremna na bojna kola te su prilikom kontakta s njim stvorili razmak u svojim redovima kako bi ih propustili u središte falange gdje su ih Makedonci gađali kopljima te prevrtali sarisama. Aleksandru je za pobjedu u ovoj bitci lijevo krilo vojske moralo izdržati velike napade jer se većina pomoćnih jedinica orijentirala na pomoć Aleksandrovom desnom krilu. Unatoč tome, kao i kod Granika, Parmenionovo je lijevo krilo, unatoč brojnim gubitcima, uz pomoć tesalske konjice uspjelo izdržati brojne napade sve dok Aleksandar nije došao u pomoć.⁸⁴

83 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 104–108.

84 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 101–115.

4.3. BITKA KOD HIDASPA (326. pr. n. e.)

Posljednja se velika Aleksandrova bitka odvila 326. godine pr. n. e. na rijeci Hidaspa, u području Punjaba, u današnjem Pakistanu. Prema izvorima broj indijskih vojnika varira, ali prema većini bio je manji od broja makedonskih, pa je ovo jedna od rijetkih bitaka u kojima je Aleksandar imao brojčanu nadmoć. Aleksandar je u svojoj vojsci imao 34 000 pješaka i 7 000 konjanika dok broj Indijaca varira između 20 000 i 50 000 iako većina izvora tvrdi kako je broj vojnika bio bliži broju od 20 000, nego onom od 50 000.⁸⁵

Pripreme su za ovu bitku bile prvobitno pune nadmudrivanja između Aleksandra i Pora jer je Aleksandar kao osvajač morao prijeći rijeku koju je Por čuvao, a to je morao napraviti brzo jer je znao kako Por dolazi pojačanje. Aleksandar je uspio na sjevernijem prijelazu preko rijeke, uz slabenapade Porovih snaga, premjestiti većinu vojske na suprotnu stranu rijeke dok je manji broj ostao na istom položaju kako bi Por mislio da Aleksandar i njegova vojska miruju.⁸⁶ Aleksandar je sa sobom na sjeverniji prijelaz preko rijeke poveo *agemu*, tri hiparhije Prateljske konjice kojima su zapovijedali Hefestion, Peridika i Demetrije, a uz njih su bila azijska plemena iz Bakrije, Sogdijane i Skitije koji su bili streličari na konjima.⁸⁷ Njih su pratili pezeteri pod zapovjedništvom Koena i Kleita, lako agrijansko pješništvo i streličari dok je na položaju ostao kontingent s preostalom Prateljskom konjicom kojom su zapovijedali Krater, Arakotian i Parapamis, uz pješadijske jedinice u kojima su bili pezeteri i indijski saveznici kojih je bilo 5 000. Kada su Makedonci konačno prešli rijeku, posložili su se u standardni bojni red u kojem je Aleksandar bio na desnom krilu, pezeteri su bili u središnjici, hipaspisti između te dvije jedinice, a na lijevoj su strani bili ostali konjanici, a kasnije su se u bitci dvije hiparhije pratitelja premjestile na lijevu stranu kako bi lakše mogle okružiti protivnika. Između ključnih su jedinica bile pomoćne trupe poput Agrijanaca, Baktrijanaca, Skita i Sogdijanaca. Kako bi Aleksandar smanjio potencijal indijskih bojnih slonova, izbjegavao je susret Prateljske konjice s njima, a također se nadao da će s brojnim napadima bacača koplja i streličara stvoriti nemir kod slonova te tako uništiti središnji dio indijske vojske. To se i dogodilo, pa je Aleksandar mogao okupiti svoje konjaništvo koje je prije bitke razdijelio te tako okružiti indijsku vojsku i pobijediti u bitci.⁸⁸

Prema sastavu makedonske vojske možemo vidjeti kako je osvajanje Perzijskog Carstva utjecalo na Aleksandra, kako je već u radu spomenuto, azijsko stanovništvo postajalo je dijelom falange, pomoćne su trupe također dolazile s područja Azije, a neki su perzijski aristokrati i postali hiparsima, što je na početku Aleksandrovo osvajanja bilo nezamislivo.

5. ZAKLJUČAK

Makedonska je vojska nakon vladavine Aleksandra Velikog bila veoma drugačija od one koju je naslijedio od svojega oca. Nakon što je Filip reformirao makedonsko pješništvo i uveo hijerarhijsku strukturu i tako stvorio možda i najbolju vojsku antičkog svijeta, Aleksandar je iskoristio njezin puni potencijal. Ipak, može se zaključiti kako ju je i iscrpio u potpunosti jer se njegovo Carstvo, koje je bilo zasnovano na vojnoj moći, ubrzo raspalo. Njegovi su nasljednici brzo međusobno zaratili te

85 I. WORTHINGTON 2014: 243–244.

86 A. FERRILL 1997: 211–212.

87 ALEXANDER THE GREAT AT WAR 2008: 205–206.

88 N. SEKUNDA – J. WARRY 1998: 118–127.

uništili sve ono što je Aleksandar gradio čitav svoj život. Elementi se raspada njegova Carstva mogu naći u njegovim reformama vojske jer kada je Aleksandar pobijedio kod Gaugamele, koja je u radu označena kao prekretnica, sve se više okrenuo orijentalizmu, što je dovelo do nesuglasica u makedonskim redovima. Nakon te je bitke njegova vojska sve manje izgledala kao elitna makedonska vojska u kojoj su određene pomoćne jedinice bile tek pridodane kako bi bila snažnija. Umjesto toga, postala je neka vrsta institucije u kojoj je eksperimentirana sinteza Zapada i Istoka. Brojni su perzijski aristokrati uzdignuti na položaje koji su prije bili „rezervirani“ za makedonske aristokrate, a osim njih su u redove falanga regrutirani i Perzijanci. U osnivanju se epigona vidi kako je Aleksandar vojno želio koristiti Perzijance podučene makedonskom načinu ratovanja. Namjeravao je raspustiti svoje veterane, a s novim je jedinicama želio nastaviti osvajanja u čemu ga je spriječila rana smrt. U posljednjem se poglavlju, koje opisuje tri ključne bitke u Aleksandrovu životu, ali i u makedonskoj povijesti, vidi kako je reformirao vojsku koju je naslijedio od oca tako da je na kraju njegove vladavine više sličila na onu vojsku s kojom se sukobio kod Gaugamele, nego na makedonsku koja je ratovala protiv saveza Atene i Tebe kod Heroneje. To se može zaključiti prema širokom spektru orijentalnih naroda koji su se u konačnici borili za Aleksandra kod Hidaspa.

LITERATURA

- Alexander the Great at War; His army – his battles – his enemies*, ed. R. Sheppard, Osprey, Oxford: Osprey, 2008.
- Alexander the Great: A Reader*, ed. I. Worthington, London: Routledge, 2003.
- D. W. ENGELS, 1978 – Donald W. Engels, *Alexander the Great and the Logistics of the Macedonian Army*, Oakland: University of California Press, 1980.
- A. FERRILL, 1997 – Arther Ferrill, *The Origins of War; From the Stone Age to Alexander the Great*, Colorado: Westview press, 1997.
- P. GREEN, 1991 – Peter Green, *Alexander of Macedon, 356–323 B.C.*, Oakland: University of California Press, 1991.
- W. HECKEL, 2002 – Waldermar Heckel, *The Wars of Alexander the Great*, Oxford: Osprey, 2002.
- W. HECKEL, 2010 – Waldemar Heckel, *The Conquests of Alexander the Great*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- D. J. LONSDALE, 2007 – David J. Lonsdale, *Alexander the Great: Lesson in strategy*, New York: Routledge, 2007.
- N. SEKUNDA i J. WARRY, 1998 – Nick Sekunda i John Warry, *Alexander the Great, his Armies and Campaigns 334–323 B.C.*, London: Osprey, 1998.
- N. SEKUNDA i P. DE SOUZA, 2007 – Nicholas Sekunda & Philip de Souza Military forces in: *Greek and Roman Warfare, vol.1, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, eds. P. Sabin - H. van Wees – M. Whitby, Cambridge: Cambridge University Press 2007, 325–368.
- I. WORTHINGTON, 2014 – Ian Worthington, *By the Spear: Philip II, Alexander the Great, and the Rise and Fall of the Macedon Empire*, New York: Oxford University Press, 2014.